

Merjenje in razvrščanje gozdnih lesnih sortimentov v Sloveniji

mag. Janez Zafran, Gozdarski inštitut Slovenije

Objavljeno na spletu 10.01.2023 (<https://doi.org/10.20315/IG.2023.0002>)

Gozdovi so za Slovenijo, ki nima veliko drugih naravnih virov, tudi v gospodarskem smislu izjemno pomembni. Gospodarjenje s slovenskimi gozdovi je ob zagotavljanju ekoloških in socialnih funkcij usmerjeno v pridelavo kakovostnega lesa, ki je osnova za razvoj lesne industrije, dohodek iz gozdarske dejavnosti pa je prav tako pomemben za ohranitev in razvoj hribovskih kmetij in podeželja. Prav na področju gospodarske vloge gozdov v Sloveniji žal precej zaostajamo glede na potencial naših gozdov. Količina letno priraslega lesa v slovenskih gozdovih ter njegove druge dobrine ponujajo številne priložnosti za razvoj, ki pa še niso izkoriščene v optimalni meri. Les je naravna surovina, ki pa zelo variira med in znotraj posameznih drevesnih vrst glede strukture, namena uporabe, napak v lesu in posledično glede vrednosti. Za določanje kakovosti gozdnih lesnih sortimentov je potrebno določeno znanje glede strukture lesa in tudi tehnologije predelave. Vrednost posameznega gozdnega sortimenta je vedno rezultat kakovosti lesa, zmožnosti tehnoloških procesov v lesni industriji ter trenutnega stanja na trgu. Prav zaradi tega so se tudi pri trženju gozdnih lesnih sortimentov uveljavili standardi ali širše sprejeta pravila za merjenje in razvrščanje gozdnih lesnih sortimentov po kakovostnih razredih. Standardi ali pravila so pomemben pripomoček lastniku gozda oziroma prodajalcu, da les lahko objektivno ovrednoti glede kakovosti in ga tudi proda po ustreznih ceni.

PROBLEMATIKA UPORABE STANDARDOV PRI MERJENJU IN RAZVRŠČANJU GOZDNIH LESNIH SORTIMENTOV

Žal na področju uporabe standardov oziroma uporabe pravil merjenja in meril razvrščanja gozdnih lesnih sortimentov stanje na slovenskem lesnem trgu ni najboljše. Čeprav se moramo zavedati, da pri trgovanju z lesom uporaba kateregakoli standarda ni obvezna, je pa uporaba enotnih meril zaželena, če želimo na nacionalni ravni vzpostaviti pregleden in transparenten trg lesa. Uporaba standardov bi morala postati želena praksa za lastnike gozdov oziroma prodajalce, kot tudi za kupce in celotno lesno industrijo, saj le na takšen način lahko gradimo verodostojne poslovne odnose.

V preteklosti so bili v Sloveniji povsem uveljavljeni in tudi v praksi prepoznani t. i. »JUS« standardi, ki jih nekateri trgovci navajajo in uporabljajo še danes. Je pa Slovenija po letu 1991 pristopila tudi k pripravi izvirnih slovenskih standardov. Standardi so bili pripravljani in sprejeti pod okriljem Slovenskega inštituta za standardizacijo (SIST), konkretno sta bila pripravljena standarda za razvrščanje hlodov iglavcev (SIST 1014:1998) in hlodov bukve (PSIST 1015:1999). Oba standarda sta bila v letu 2012 razveljavljena, saj nista bila skladna z evropskimi standardi, ki veljajo na celotnem območju EU.

Trenutno v Sloveniji formalno veljajo evropski standardi, ki določajo način merjenja dimenzij in napak lesa ter način razvrščanja po dimenzijah, ki pa se v praksi praviloma ne uporabljajo prav pogosto. Evropski standardi sicer veljajo na celotnem območju EU, vendar tudi v drugih državah služijo predvsem kot osnova za pripravo nacionalnih pravil ali uzanc ter se na takšen način približajo značilnostim lastnega trga, ki ga definira ponudba gozdnih lesnih sortimentov ter lastnosti in tehnološke zmožnosti lesno predelovalne industrije. Tako je sedanje stanje v Sloveniji dokaj nepregledno, zlasti glede uporabe meril razvrščanja okroglega lesa po kakovosti. Pogosto se v različnih pregledih in cenikih še vedno navaja celo kategorije JUS standarda, zelo redko zasledimo točno navedbo pravil ali standarda, ki se uporablja v konkretnem primeru razvrščanja po kakovosti. Zlasti pri trgovanju s hlodovino iglavcev naj bi se pogosto uporabljale kar avstrijske uzance (Österreichischen Holzhandelsuzancen – ÖHU) (VALENTAR 2018).

Od leta 2003 so se v Sloveniji ločeno uveljavila tudi pravila merjenja in razvrščanja gozdnih lesnih sortimentov iz gozdov v lasti Republike Slovenije. Pravila je sprejel minister, pristojen za gozdarstvo, z namenom, da se oblikuje transparenten način določanja vrednosti gozdnih lesnih sortimentov, ki so jih tržila gozdarska podjetja s prejeto koncesijo za izkoriščanje državnih gozdov. Pravilnik o merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov, sprejet leta 2003 in dopolnjen 2011 (Uradni list RS, št. 72/03 in 79/11) je v celoti temeljil na evropskih standardih, pri načinu razvrščanja po kakovostnih razredih pa je upošteval namen rabe na način, kot je bila uveljavljena v praksi. V letu 2017 je bil sprejet nov Pravilnik o merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov iz gozdov v lasti Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 30/17), kot izvedben predpis po uveljavitvi nove organiziranosti upravljanja z državnimi gozdovi, ki ga je prevzela družba Slovenski državni gozdovi d. o. o. Tehnični del pravilnika je bil pripravljen pod vodstvom ekspertov Gozdarskega inštituta Slovenije, prvič pa so pri pripravi sodelovali tudi predstavniki obeh interesnih združenj oziroma njihovi člani, ki se ukvarjajo s primarno predelavo lesa - Gospodarsko zbornico Slovenije in Obrtno zbornico Slovenije. Ponovno je bil Pravilnik dopolnjen v letu 2020 (Uradni list RS, št. 129/20). Pri spremembah Pravilnika je prihajalo ves čas do manjših popravkov tudi pri naslovu in osnovnih definicijah, kar še vedno povzroča nekoliko zmede pri posameznih sklicih in povzemanju meril na različnih spletnih portalih, ki so namenjeni splošnemu informiranju glede razvrščanja okroglega lesa.

Brez enotnih oziroma jasnih pravil pri merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov ter s tem manjši transparentnosti na trgu okroglega je težje pridobiti tudi primerljive in verodostojne podatke o količinah in vrednosti lesa, ki je predmet trgovanja. Prav tako je potrebna velika previdnost pri primerjavi cen okroglega lesa oziroma sami vrednosti v trgovanju med posameznimi poslovnimi subjekti, regijami ali celo državami.

UPORABA MERIL RAZVRŠČANJA GOZDNIH LESNIH SORTIMENTOV V SLOVENIJI

V letu 2022 smo na Gozdarskem inštitutu Slovenije (v nadaljevanju: GIS) izvedli anketo z namenom pridobiti aktualne podatke o dejanski uporabi meril pri razvrščanju okroglega lesa, ki je predmet trgovanja iz zasebnih gozdov. Pripravili smo spletno anketo, ki je bila za posamezne poročevalce anonimna, kot nabor vseh anketirancev pa smo uporabili seznam poročevalskih enot, ki jih GIS vključuje v periodično poizvedbo glede višine cen gozdnih lesnih sortimentov in žaganega lesa. Anketa je bila sestavljena iz petih vprašanj z možnostjo izbora v naprej določenega odgovora, poslana pa je bila na 381 elektronskih naslovov. Prejeli smo 71 popolnih odgovorov, anketiranci so k nekaterim vprašanjem imeli možnost podati tudi svoje komentarje. Vprašanja in prejeti odgovori so naslednji:

Q1: Menite, da se pri trgovanju z GLS v Sloveniji uporabljajo razumljiva pravila razvrščanja v kakovostne razrede? (n=71)

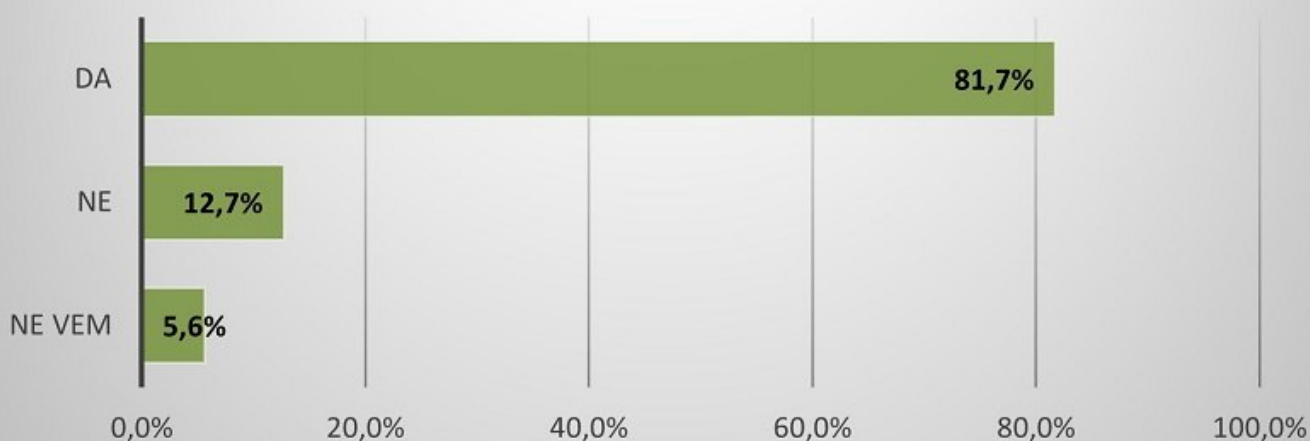
Q2: Kateri specifični sistem razvrščanja po kakovosti uporabljate pri odkupu GLS? (n=71)

Q3: Menite, da bi na tem področju bila potrebna sprememba?
(n=71)

Q4: Menite, da je v Sloveniji smiselna uvedba enotnega sistema razvrščanja GLS po kakovosti za les iz državnih in zasebnih gozdov? (n=71)

RAZPRAVA IN IZHODIŠČA ZA NADALJNE AKTIVNOSTI

Glede na prejete odgovore lahko v splošnem zaključimo, da poslovni subjekti, ki se na slovenskem trgu ukvarjajo z nakupom in prodajo okroglega lesa iz zasebnih gozdov sledijo in uporabljajo določena merila pri razvrščanju v kakovostne razrede. Pri tem opozarjamo, da je treba pri interpretaciji odgovorov upoštevati dejstvo, da je anketa bila posredovana poslovnim subjektom, ki v zasebnih gozdovih odkupujejo les in ga prodajo primarnim predelovalcem (»odkupovalci«) in primarnim predelovalcem lesa, ki iz zasebnih gozdov odkupujejo les za svoje potrebe ali ga prav tako posredujejo naprej na trg. V anketo pa v tej fazi niso bili vključeni lastniki gozdov, ki na trg posredujejo les iz svojih gozdov.

Pri vprašanju o uporabi konkretnega sistema razvrščanja gozdnih lesnih sortimentov je mogoče nekaj več presenečenj. Pričakovano je delež uporabe meril iz Pravilnika, ki velja za razvrščanje lesa iz državnih gozdov, visok. Les iz državnih gozdov se namreč v celoti pojavi na trgu (okvirno 1,1 – 1,2 mio m³/leto, če v posameznem letu ni večjega obsega sanacije gozdov zaradi ujm) kar predstavlja okvirno 40 % deleža vsega lesa na trgu iz slovenskih gozdov in ima tako posledično tudi velik vpliv na uporabo tudi v zasebnih gozdovih. Pretežni del odkupovalcev lesa pa uporablja več različnih sistemov, verjetno v odvisnosti od posameznih zahtev primarnih predelovalcev. Visok delež predstavlja tudi odgovor, da poslovni subjekt uporablja lastna pravila, kar kaže na še večjo »prilagodljivost« pri določanju meril razvrščanja po kakovosti glede na konkreten posel. Zagotovo ta kategorija vključuje tudi uporabo JUS-a (kar v anketi nismo posebej izpostavil), kjer se pogosto uporablja predvsem poimenovanje gozdnih lesnih sortimentov po namenu rabe in manj sama podrobna merila razvrščanja. Nekoliko presenetljiv je tudi nizek delež uporabe avstrijskih uzanc, ki pa so pogosto izpostavljene kot ključen sistem razvrščanja za tržne količine lesa v povezavi z izvozom v Avstrijo. Pri tem opozarjamo, da se izračunani deleži nanašajo le na delež poslovnih subjektov, ki so posredovali odgovore in uporabljajo določen sistem razvrščanja ter niso v povsem neposredni povezavi s količino lesa, ki se na slovenskem trgu razvršča po določenem sistemu.

Kljub različnim pristopom, ki jih ugotavljamo pri razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov pa pretežni

del poslovnih subjektov, ki so posredovali odgovore, meni, da bi na tem področju bila dobrodošla določena sprememba. Glede na posredovane komentarje je sprememba mišljena predvsem v želji večje transparentnosti in enotnosti pri uporabi meril razvrščanja. Visok je tudi delež tistih, ki se niso jasno odločili glede potrebnih sprememb, v tej skupini je bila največkrat izražena bojazen glede obveznosti uporabe samo enega sistema ter problema nadzora oziroma posredovanja ob morebitnih sporih ali nestrinjanju. V skupini, ki ne ocenjuje potrebe po spremembi, je večkrat izpostavljeno mnenje, da naj se to področje ureja na prostem trgu, zgolj v dogovoru med kupcem in prodajalcem. V kolikor bi prišlo do urejanja tega področja pa izrazita večina podpira enoten sistem razvrščanja za ves les na slovenskem trgu, neglede na vrsto lastništva iz katerega izvira. Tudi pri interpretaciji prejetih odgovorov glede vodenja morebitnega procesa celovitejših sprememb je treba upoštevati, da je bila anketa usmerjena izključno v poslovne subjekte, ki se ukvarjajo s nakupom in prodajo okroglega lesa iz zasebnih gozdov ali so hkrati tudi primarni predelovalci.

Pomen transparentnosti in določenega poenotenja pri razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov po namenu rabe je bil v slovenski stroki že večkrat izpostavljen (PIŠKUR 2003, 2009, MARENČE 2015). S poskusom uveljavitve slovenskih standardov so bili storjeni tudi konkretni koraki, ki pa se po vstopu Slovenije v EU niso ustrezno nadaljevali. Določena namera po poenotenju razvrščanja okroglega lesa je bila storjena tudi s pripravo in dopolnitvami Pravilnika o merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov iz gozdov v lasti Republike Slovenije, zlasti v letu 2017, ko so bile k obravnavi predlogov pravilnika povabljeni tudi strokovnjaki s področja predelave lesa. Kasneje na tem področju ni bilo bistvenih iniciativ.

Na podlagi predstavljenih rezultatov kratke ankete pa je razvidno, da določena mera pripravljenosti za preglednejšo ureditev pri razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov na slovenskem trgu okroglega lesa še vedno obstaja. Potrebovali bi relevantno institucijo, ki bi celoten proces vodila in vključevala kar najširši nabor zainteresiranih, kjer so zagotovo ključni predelovalci lesa in lastniki gozdov. Takšna naloga ni enostavna še manj hitro izvedljiva. Pri tem nam lahko dobro služi primer priprave in sprejema okvirnega sporazuma za trgovanje z lesom v Nemčiji (RVR), kjer je celoten sistem nastajal sedem let, preden so ga vsi zainteresirani deležniki sprejeli (<https://www.rvr-deutschland.de/struktur.php?id=42>).

VIRI

- MARENČE, J., ŠEGA, B. 2015. Povezave med kakovostjo bukovih dreves in iz njih izdelanih sortimentov. *GozdV*, 73, 10, s. 429-441.
- PIŠKUR, M., 2003. Slovenska standardizacija na področju gozdnih lesnih proizvodov - izhodišča in aktualno stanje. *GozdV*, 61, 9, s. 384-389.
- Piškur, M., 2009. Slovenski nacionalni standardi za merjenje in razvrščanje okroglega lesa. *GozdV*, 67, 10, s. 437-440.
- VALENTAR, V., 2018. Sortiranje smrekovega lesa. Informacijski portal za lastnike gozdov v Sloveniji. Dostopno na: <https://slovenski-gozdovi.org/novice/72-sortiranje-smrekovega-lesa>.
- Pravilnik o merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih proizvodov, Uradni list RS, št. 72/03.
- Pravilnik o merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov, Uradni list RS, št. 79/11.
- Pravilnik o merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov iz gozdov v lasti Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 30/17.
- Pravilnik o merjenju in razvrščanju gozdnih lesnih sortimentov iz gozdov v lasti Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 129/20.